

Okul Dışı Ortamlarda Değerler Eğitimi

Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN • Dr. Yusuf YILDIRIM

Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN - Dr. Yusuf YILDIRIM

OKUL DIŞI ORTAMLARDA DEĞERLER EĞİTİMİ

ISBN 978-625-8044-11-9
DOI 10.14527/9786258044119

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŐ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Ocak 2022, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Pegem Akademi
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. őti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarőısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Bizlere kattıkları değerlerle bizi insan yapan
en değerlilerimiz ANNELERİMİZE...*

Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN

ORCID No: 0000-0001-6849-1318

Kastamonu ili Tosya ilçesinin şirin bir köyü olan Karaköy'de dünyaya gelmiştir. İlkokulu bu köyde, orta ve lise öğrenimini ise Kastamonu'da tamamlamıştır. 1998 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Amasya Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği programında lisans, 2000 yılında Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programında yüksek lisans ve 2008 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programında doktorasını tamamlamıştır. 1998-2010 yılları arasında Tokat ve Ankara illerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı çeşitli ilköğretim okullarında sınıf ve sosyal bilgiler öğretmeni olarak çalışmıştır. 2010 yılında yardımcı doçent olarak başladığı Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 2014-2020 yılları arasında doçent olarak çalışmıştır. Yine aynı üniversite ve birime 2020 yılından profesör olarak atanmış ve halen burada çalışmalarını sürdürmektedir. Çalışmalarına özellikle değerler eğitimi ve sosyal bilgiler eğitimi alanlarında devam ettirmektedir. Uluslararası saygın dergilerde birçok yayınları olan, projelerde yer alan ve birçok yüksek lisans ve doktora öğrencisi yetiştirmiş olan yazar, Educational Researches and Publications Association (ERPA) kurucu üyesi olup bu dernek bünyesinde eğitim seminerleri ve uluslararası kongreler de tertip etmektedir. Ayrıca alanında saygın birçok dergide editörlük ve hakemlik görevleri yapmaktadır.

E-Posta: caliskan06@gmail.com; hcaliskan@sakarya.edu.tr

Dr. Yusuf YILDIRIM

ORCID No: 0000-0003-0035-8443

Lisans eğitimini Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünde 2010 yılında, yüksek lisans eğitimini Prof. Dr. Erdal Akpınar yöneticiliğinde Erzincan Üniversitesi'nde 2014 yılında tamamlamıştır. Doktora eğitimini Prof. Dr. Hüseyin Çalışkan danışmanlığında Sakarya Üniversitesi'nde 2019 yılında tamamlamıştır. 2013 yılında Bursa İnegöl Mahmudiye İmam Hatip Ortaokulunda öğretmenliğe başlayan yazar, çalışma hayatına sosyal bilgiler öğretmeni olarak Bursa İnegöl Erdem Beyazıt İmam Hatip Ortaokulunda devam etmektedir. Başta sosyal bilgiler eğitimi ve değerler eğitimi olmak üzere çevre eğitimi, okul dışı eğitim uygulamaları, ölçek geliştirme gibi farklı konularda araştırma, proje vb. çalışmaları bulunmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

E-Posta: yusufyildirimakademik@gmail.com

ÖN SÖZ

Değerler, hayatı birey için anlamlı, toplum için yaşanabilir kılan ve çevre ile ilişkilerde kazanılan ve bireyin davranışlarına yön veren niteliklerdir. Sağlıklı, güvenli ve mutlu bir birey ve toplumun temeli ise değerlerin kazanılması ile mümkün olabilmektedir. Bireylerin kendi değerlerini oluşturmaları ve bunu hayatlarına aktarmaları, değerlerin herkes tarafından yaşandığı ideal bir toplum oluşturmada oldukça önemlidir. Bu bağlamda bireylerin mutlu olduğu ideal bir toplum inşasında okullara ve öğretilere önemli görevler düşmektedir. Planlı eğitimler çerçevesinde okullarda gerçekleştirilecek olan değerler eğitiminde bireyin çevre ile etkileşime girdiği yaparak-yaşayarak ve eğlenerek birtakım faaliyetler yapmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle değerlerin sosyal ortamlarda çevre ile etkileşim içerisinde ve bireyin süreçte aktif olduğu durumlarda daha anlamlı kazanılabileceği düşünüldüğünde sınıf içi çalışmalarla değerlerin kazandırılmasının çok da mümkün olamayacağı veya sınırlı kalabileceği söylenebilir. Dolayısıyla okullarda gerçekleştirilecek olan değerler eğitimi çalışmaları, sınıf dışına taşınmalı ve öğrencilerin de süreç içerisinde aktif olabileceği yöntem ve uygulamalar şeklinde gerçekleştirilmelidir. Tüm bu süreç ve uygulamalar için oldukça elverişli yollardan birisi ise okul dışı eğitim ortamlarıdır.

Okul dışı ortamlar değerler eğitimi sürecinde öğrencilerin aktif olmasının yanında değerlerle iç içe geçmiş sosyalleşme süreçlerini ifade etmektedir. Bundan dolayı okul dışı eğitim ortamları, öğrencilerin değerleri öğrendiği değil, edindiği; taklit ettiği değil, içselleştirip yaşama aktardığı; değer kavramlarını ezberlediği değil, bilişsel süreçlerini kullanarak duyu ve duygularını harekete geçirerek öğrencilerin kendi değerlerini oluşturduğu bir eğitim sürecidir.

Bu eser değerler eğitiminin uygulamaya dönük yönlerinden birisi olan okul dışı eğitim ortamları açısından ele alınmıştır. Öncelikle değerler eğitiminin ve okul dışı eğitimin teorik çerçevesi ortaya konulmuş, daha sonra her bir okul dışı eğitim ortamının (çevre, müze, kurum ve kuruluşlar, oyunlar, sahne oyunları, vs.) ne olduğundan ve değerler eğitimi bağlamında kullanımlarından bahsedilmiştir. Özellikle farklı okul dışı ortamlarda gerçekleştirilen değerler eğitimi süreçlerine ayrıntılı olarak yer verilmiş ve bu süreçlere ilişkin birtakım etkinlik/uygulama örnekleri sunulmuştur. Burada sunulan etkinlik örneklerinin birçoğu bu kitabın yazarlarından birinin yürütücü, diğerinin ise araştırmacı olarak yer aldıkları Bursa/İnegöl çevresinde 2019 yılında gerçekleştirdikleri “*Değerli Gençler, Sorumluluk Sahibi Toplum ve Temiz Çevre*” başlıklı TÜBİTAK 4004 Doğa Eğitimi ve Bilim Okulları – 218B210 nolu projede uygulanmıştır. Bu bağlamda projede önemli çıktılarının oluşmasına katkı sağlayan tüm bu etkinliklerin uygulanabilir etkinlikler olmasının

ve özellikle de değerler eğitiminin okul dışı ortamlarda nasıl yapılacağına ilişkin genel bir çerçeve sunan ilk çalışma özelliği taşımasının önemli olduğu söylenebilir.

Sonuç itibariyle bu eser, değerler eğitiminin okul dışı ortamlarda nasıl ve ne şekilde gerçekleştirilebileceğine ilişkin tüm öğretmen ve öğretmen adaylarına rehberlik etmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu açıdan eserin değerlerin eğitimini iş edinmiş olan tüm eğitimcilere önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Her eserin ortaya çıkmasında olduğu gibi bu eserin oluşmasında da ciddi emek ve mesai harcayan kişi ve kurumlar olmuştur. Öncelikle bu eserde verilen bazı örnek etkinliklerin geliştirme sürecine katkı sağlayan proje ekibine, eseri Türkçe dil bilgisi ve imla kuralları çerçevesinde okuyup düzeltmeler yaparak katkı sağlayan edebiyat öğretmeni ve aynı zamanda bilim uzmanı olan Sümeyye Doğan'a ve kitabın kapak tasarımına yapmış olduğu katkılar için bilim uzmanı Hasan Şeritoğlu'na çok teşekkür ederiz. Ayrıca eserin yayına hazırlanmasında ve basım sürecinde büyük katkıları olan Pegem Akademi'ye ve çalışanlarına da özellikle şükranlarımızı bir borç biliriz.

Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN

Dr. Yusuf YILDIRIM

Ocak, 2022

Sakarya

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
-------------	---

1. BÖLÜM OKUL DIŞI ORTAMLARDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş	1
Değerler	4
Değerlerin Sınıflandırılması	8
Değerlerin Oluşumu	10
Değerler Eğitimi	13
Değerler Eğitimi Yaklaşımları	14
Okul Dışı Eğitim.....	26
Okul Dışı Eğitimin Amacı	27
Okul Dışı Eğitimin Önemi.....	28
Okul Dışı Eğitimin Özellikleri.....	30
Okul Dışı Ortamlarda Etkinlik Süreci	33
Okul Dışı Ortamlarda Karşılaşılan Güçlükler	35
Okul Dışı Ortamlarla Değerler Eğitimi.....	37
Kaynakça	42

2. BÖLÜM ÇEVREYLE DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş.....	47
Çevre Nedir?	47
Çevre, Doğa ve Okul Dışı Eğitim Kavramları	48
Çevre Eğitimi	50
Çevre Eğitiminin Amacı.....	52
Çevre Eğitiminin Önemi	53
Çevreyle Değerler Eğitimi.....	55
Etkinlik Örnekleri	60
Etkinlik Örneği 1.....	60
Etkinlik Örneği 2.....	62
Ekler	64
Akran Değerlendirme Formu.....	64
Kaynakça.....	64

3. BÖLÜM MÜZELERLE DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş.....	67
Müze Nedir?	68
Müzelerin İşlevleri.....	69
Müze Türleri.....	71
Müzeyle Eğitim	73
Müzeyle Eğitimin Amacı ve Önemi	75
Müzeyle Eğitimin Özellikleri.....	77
Müzeyle Eğitim Süreçleri	79
Müzeler ve Değerler Eğitimi	83
Müze Eğitimi ve Değerler	84
Müzeyle Değerler Eğitimi	86
Etkinlik Örneği	90
Kaynakça.....	92

4. BÖLÜM OYUNLARLA DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş	95
Oyun Nedir?.....	96
Oyunun Özellikleri	97
Oyunun Eğitimdeki Yeri ve Önemi	100
Oyun Türleri	102
Geleneksel Türk Oyunları	104
Eğitsel Oyunlar	105
Oyunlarla Değerler Eğitimi	109
Etkinlik Örneği	114
Kaynakça.....	115

5. BÖLÜM SAHNE OYUNLARIYLA DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş.....	119
Sahne Oyunları	120
Sahne Oyunlarının Özellikleri	122
Sahne Oyunu Süreci	125
Eğitim Sürecinde Kullanılan Sahne Oyunu Türleri	127

Drama	127
Tiyatro Oyunları.....	130
Karagöz-Hacivat Oyunları.....	134
Orta Oyunu	136
Sahne Oyunlarıyla Değerler Eğitimi	138
Örnek Etkinlikler	142
Etkinlik Örneği 1.....	142
Etkinlik Örneği 2.....	143
Etkinlik Örneği 3.....	145
Etkinlik Örneği 4.....	146
Kaynakça.....	147

6. BÖLÜM

FİLMLERLE DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş.....	149
Filmlerle Eğitim	150
Okul Dışı Eğitim Uygulamalarında Filmlerle Eğitim	151
Filmlerle Eğitim Uygulamalarının Özellikleri	154
Okul Dışı Eğitim Uygulamaları Kapsamında Kullanılan Film Türleri	157
Eğitsel (Tematik) Filmler	157
Belgeseller	158
Çizgi Filmler	160
Animasyon Filmleri	161
Kısa Film/Videolar	162
Filmlerle Değerler Eğitimi.....	163
Etkinlik Örnekleri	169
Etkinlik Örneği 1.....	169
Etkinlik Örneği 2.....	170
Ekler	171
Film Değerlendirme Formu	171
Kaynakça.....	173

7. BÖLÜM

KURUM VE KURULUŞLARLA DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş	177
Kurum ve Kuruluşlar	178
Kurumlar	178
Sivil Toplum Kuruluşları	182
Kurum ve Kuruluşlarla Eğitim.....	185
Kurum ve Kuruluşlarla Eğitim Uygulamalarının Amacı	188
Okul Dışı Uygulamalar Kapsamında Kurum ve Kuruluşlarla Eğitim Süreci	191
Kurum ve Kuruluşlarla Değerler Eğitimi	192
Etkinlik Örnekleri	199
Etkinlik Örneği 1	199
Etkinlik Örneği 2.....	200
Kaynakça.....	201

8. BÖLÜM

TOPLUMSAL MEKÂNLARDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş.....	205
Toplumsal (Kamusal) Mekânlar	206
Toplumsal Mekânlarda Eğitim	206
Eğitim Sürecinde Kullanılabilecek Toplumsal Mekânlar	208
Toplumsal Mekânlarda Yürütülen Eğitim Faaliyetinin Özellikleri.....	215
Toplumsal Mekânlarda Eğitim Süreci	220
Toplumsal Mekânlarda Değerler Eğitimi.....	221
Etkinlik Örneği	228
Kaynakça	229

9. BÖLÜM

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARıyla DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş.....	233
Sözlü Tarih	234
Sözlü Tarih Çalışmalarının Amacı	236
Sözlü Tarih Çalışmalarının Özellikleri	239
Sözlü Tarih Uygulama Süreci.....	241
Bir Okul Dışı Eğitim Uygulaması Olarak Sözlü Tarih Çalışmaları.....	245
Sözlü Tarih Çalışmalarıyla Değerler Eğitimi	246

Etkinlik Örneği	252
Ekler	254
Örnek Görüşme Soruları	254
Öğrenci Değerlendirme Formu	256
Kaynakça.....	257

10. BÖLÜM

GÖREV ODAKLI DEĞERLER EĞİTİMİ

Giriş	261
Görev Odaklı Eğitimler	262
Görev Odaklı Eğitimin Amacı.....	265
Görev Odaklı Eğitiminin Özellikleri	266
Görev Odaklı Eğitim Süreci	269
Görev Odaklı Değerler Eğitimi	273
Etkinlik Örneği	277
Ekler	279
Değerlendirme Formu.....	279
Görev Çizelgesi.....	280
Kaynakça.....	280

1. BÖLÜM

OKUL DIŞI ORTAMLARDA DEĞERLER EĞİTİMİ

1. Giriş

İnsanoğlu dđnyaya ilk geldiği zaman birkaç temel refleks dıőında çok fazla Őeye sahip değildir. Ama her bir insan belirli bir seviyede öğrenme ve eğitilme potansiyeline sahip olarak doğmaktadır. İnsan doğduğu andan itibaren hamlıktan başlayıp olgunluğu doğru giden bir yolculuğu başlamaktadır. Bu yolculuk sürecinde pek çok zorluk ve problemle mücadele etmektedir. Eğitim, bireye bu mücadele sürecinde olgunluğu ulaőması (kemale erme) için sistematik bir Şekilde pratik ve teorik olarak önemli destek sağlamaktadır.

Eğitim, bireyin kendi yaőantısında meydana gelen istendik ve kasıtlı davranış deđiőiklikleri olarak ifade edilmektedir (Ertürk, 1988). Başka bir tanımda eğitim, bireyin kendi yaőantısı yoluyla davranıőlarında istendik deđiőiklik meydana getirme süreci olarak (Yeőilyaprak ve Uçar, 2007) açıklandığı görđlmektedir. Eğitim için yapılan tanımlarda “süreç”, “davranış deđiőikliđi”, “istendik”, “kalıcı” ve “bireysel deneyimlere dayanma” noktaları dikkat çekmektedir. Her iki tanımla birlikte literatürdeki diğer tanımlar da dikkate alındığında genel olarak eğimin davranış deđiőikliđini hedeflediği, bu deđiőikliđin rastgele ve istemsiz değil, kasıtlı olduğu ve bireyin kendi yaőantısına dayalı bir süreç olduğu ifade edilmektedir.

Eğitim, bilinçli yaőantıları temel almaktadır. Bu yaőantılar, bireylerin aktif olduğu süreçleri içermektedir. Yaőanan süreçlerin ise hedeflenen davranıőlarla sonuçlanması beklenmektedir. Peki, eğitim sadece davranış deđiőikliđini veya bilişsel gelişimi mi ifade etmektedir? Bilakis eğitim bilişsel, duyuşsal ve psikomotor süreçlerin bütününe kapsamaktadır. Eğitim süreci bazen bilişsel, duyuşsal veya psikomotor alanlarından birisini uygulama olarak ön plana çıkarsa da uygulanan her bir eğitim çalıőması diğer alanların amaçlarına da hitap etmektedir.

Eğitim bireyin bir bütünü olarak gelişmesine katkı sağladığı gibi kendisi de bütüncül bir özelliğe sahiptir. Bilişsel geliőmelerin yer aldığı öğretim çalışmaları; bireylerin sahip olduğu duygu ve korkuların yanında kiőilik ve ruhsal boyutuna hitap eden çalışmalar; kişinin beden gelişimini ön plana çıkaran antrenmanlar eğiti-

minin farklı boyutlarını oluşturmaktadır. Bu boyutlar iç içe girmiş girift bir yapıya sahiptir. Birbirinden ayrılması mümkün olmadığı gibi, herhangi bir boyutunun ihmal edilmesi bireyin dengesiz bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır. Bacanlı (2005) eğitimin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanın birbirini tamamlaması ile gerçekleşeceğini belirtmiştir. Bu bağlamda eğitimin tüm alan ve çalışmalarıyla birbirini destekleyen bir yapıya sahip olması sağlıklı bireylerin gelişimi için önemli bir konuma sahiptir.

Eğitim; bireyin ruh, beden ve zihin bütünlüğüne hitap edecek şekilde tasarlanmalıdır. Sadece öğretime odaklanmış bir eğitim süreci, bireyin zihinsel gelişmesine büyük katkı sağlayabilir ama onların ahlaki yönden boş, değerlerden uzak bir hayat sürmesine neden olabilir. Böyle bir eğitim sürecinde bireyler ne için kullanacağını bilmedikleri birçok bilgiye sahip olurlar. Oysa bilgi sadece bilmek için değil; insanlara faydalı olmak, pozitif bir iletişim kurabilmek, iyi toplumsal ilişkilere sahip olmak gibi iyi bir insan ve iyi bir vatandaş yetiştirmek için hizmet etmelidir. Bu durum karşımıza bilişsel eğitimle birlikte duyuşsal eğitimi de çıkarmaktadır.

Bireyler karşılaştıkları durumlara düşünme, hissetme ve eylemde bulunma gibi tepkilerle karşılık vermektedirler. Düşünme bilişsel boyuta, eylemde bulunma davranışsal boyuta hitap ederken hissetmek ise duyuşsal boyutun kapsamına girmektedir. Bilişsel ve davranışsal boyutlar kadar duyuşsal boyutlarda -farkında olsak da olmasak da- günlük hayatımızda sürekli karşılaştığımız durumlar arasında yer almaktadır. Bundan dolayı duyuşsal alana hitap eden eğitim çalışmaları, en az bilişsel ve davranışsal alana hitap edenler kadar önemlidir.

Duyuşsal alanın, daha çok duyguları içerdiği bilinmektedir. Bu noktadan hareketle duyuşsal eğitimle duyguların ortaya çıkması, ifade edilmesi, öğrenilmesi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak yaşanması, eyleme dönüşmesi gibi durumlar üzerinde durulmaktadır (Balaban-Salı, 2006). Duyuşsal boyut olmadan bireyin tam bir insan olduğu söylenemez. Çünkü duyuşsal boyut, sevgi, korku, ilgi, tutum ve değer gibi alanları içermektedir (Demirel, 2008). Duygu, tutum, inanç, irade ve değerlerin duyuşsal boyut kapsamında yer alması, duyuşsal eğitimin büyük bir önem arz ettiğini göstermektedir. Akbaş'a (2004) göre duyuşsal eğitim, bireyin kişisel ve sosyal gelişimini içine alan his, duygu, ahlak ve etik gibi konuları içermektedir.

Bacanlı'nın (2005) duyuşsal eğitimi J. Dewey'in yaşantı temelli eğitimine ve Maslow'un hümanist eğitim düşüncesine dayandırdığı görülmektedir. Bacanlı, (2005) duyuşsal eğitimi ne kadar Dewey ve Maslow'un görüşlerine dayandırsa da aslında duyuşsal eğitim insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. İlk çağlardan beri erdemli insan yetiştirme düşüncesinin insanoğlu için temel bir amaç olduğu birçok kaynakta vurgulanmaktadır. Bu noktadan baktığımız zaman insanların

yaşadıkları her dönemde doğrudan ya da dolaylı, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde başta değerler olmak üzere duyuşsal eğitimine yönelik faaliyetler gerçekleştirdiği söylenebilir. Çünkü duyuşsal eğitim bireylerin hislerini, duygularını, inançlarını, tutumlarını ve değerlerini kapsayan geniş bir yelpazeyi ifade etmektedir. Duyuşsal eğitimle ulaşılan kazanımlar sayesinde kişilerin birbiri ile olan ilişkilerini düzenlemesi ve bireylerin sosyal becerilerini geliştirmesi beklenmektedir. Bu kadar geniş bir kapsama sahip olan duyuşsal eğitim insanlık tarihi boyunca açık veya örtük, formal ya da infomal olarak eğitim faaliyetleri içerisinde daima yer almıştır.

Duyuşsal eğitim sürecinin zaman ve mekânla sınırlandırılması mümkün değildir. Bu noktadan hareketle gerek geçmişte gerekse günümüzde duyuşsal eğitim farklı ortamlarda, farklı metotlar kullanılarak ve farklı süreçler takip edilerek verilmektedir. Bu kapsamda duyuşsal eğitimin ailede, okullarda, camilerde, kamplarda, askeri kurumlarda ve çevrede planlı ya da plansız olarak yürütüldüğü görülmektedir. Planlı kısmı okullarda gerçekleşirken plansız kısmı ise okulla birlikte aile ve çevrede gerçekleşebilmektedir.

Duyuşsal eğitim, farklı mekânlarda yapılabilse de duyuşsal eğitimin en çok yapılmasının beklendiği yer okullardır. Çünkü okullar, tüm eğitim alanları için planlı ve sistematik bir şekilde istendik kazanımlara ulaşma çabası içerisinde. Ama okul duvarları içerisinde de plansız eğitimler gerçekleşebilmektedir. Okul duvarları arasında plansız şekilde gerçekleşen değer, tutum, korku ve sevgi gibi duyuşsal eğitim kazanımları örtük program kapsamında değerlendirilmektedir. Örneğin bir öğrencinin bayrağa olan hassasiyeti, arkadaşını etkilemesiyle birlikte arkadaşının da bayrak sevgisi konusunda duyarlı hareket etmeye başlaması okul tarafından planlan bir eğitim olmayabilir. Duyuşsal eğitim kazanımları her zaman örtük programdan doğrudan etkilenmese de çoğu zaman dolaylı bir şekilde örtük programın öğelerinin etkisinde kalabilmektedir. Duyuşsal eğitimle verilmek istenen değerler önceden belirlenmemiş olsa da örtük programın, okul atmosferinin, okuldaki disiplin anlayışının etkisiyle öğretilmektedir (Gömleksiz ve Kan, 2012).

Duyuşsal eğitimle birey; iyi-kötü, doğru-yanlış gibi yargılar ve bireysel değerler oluşturarak toplum içinde nasıl davranacağına karar verir (Akbaş, 2014). Duyuşsal eğitim de diğer eğitim süreçleri gibi davranışlara odaklanmaktadır. İnsanlara kazandırılmak istenen duygular, tercihler, değerler, ahlaki kurallar, arzular, güdüler, yönelimler duyuşsal davranış kapsamında değerlendirilmektedir (Gömleksiz ve Kan, 2012). Vatandaşlık eğitimi, demokrasi eğitimi, etik eğitimi, ahlak eğitimi ve karakter eğitimi gibi adlar altında duyuşsal eğitim kapsamında farklı çalışmalar görülmektedir. Son yıllarda sıkça gündeme gelen ve ön plana çıkan ise değerler eğitimi çalışmalarıdır.

Değerler ile duyuşsal alan ve duyuşsal eğitim sıkı bir ilişki içerisindedir. Duyuşsal eğitim içerisinde “değerlerin” ve “değerler eğitiminin” çok büyük bir yeri vardır. Yeni nesillere aktarılması hedeflenen değerlerin kazandırılması ancak duyuşsal hedeflere ulaşmakla ve duyuşsal eğitimle sağlanabilir (Gömleksiz ve Kan, 2012). Değerlerin olmadığı bir duyuşsal eğitim, bir kısım yönleriyle eksik kalacaktır. Çünkü değerler hem duygulara, hem davranışlara hem de düşüncelere hitap eden bir kapsama sahiptir.

2. Değerler

Değerler çok yönlü bir yapıya sahiptir. Her bir sosyal bilim kendi alanına göre değerlerle ilgilenmektedir. Bundan dolayı değerlerin tanımın sosyal bilimlere göre farklılaştığı görülmektedir. Nitekim literatürde değerlerle ilgili çok farklı tanımlar bulunmaktadır. Bu tanımlar arasında öne en çok çıkanlardan birisi Schwartz (1994) tarafından yapılan tanım olduğu söylenebilir. Schwartz'a göre (1994) değerler; bireylerin ya da diğer sosyal varlıkların hayatına yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önemli düzeyde farklılık gösteren, ilgili durumlar ötesinde arzu edilen amaçlardır.

Değerler insanların düşünceleri ile davranışları arasındaki ilişki kurmada aktif rol oynayan özelliklerdir. Tam manası ile ne davranıştır, ne de düşüncenin kendisidir (Yıldırım, 2019). Bu durumu Huitt (2004) sonsuz fikirlerden davranışsal eylemlere kadar her şey olarak ifade etmiştir. Değerler, bireylerin tutum ve davranışlarına etki ettiği, yönlendirdiği ve belirlediği sürece etkili olduğu söylenebilir. Eğer değerler, kişinin davranışlarını etkilemiyorsa tutumlarını şekillendirmiyorsa ve düşüncelerini yönlendiremiyorsa kuru bir bilgiden öteye geçememektedir.

Değer ile davranışlar arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. İnsan davranışları açıklanırken değerlerden sıkça yararlanmaktadırlar (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Kişilerde istendik davranışlar görülmek isteniyorsa değerler eğitimine ağırlık verilmelidir. Çünkü değerler bireylerin davranışlarını istendik yönde (bireysel ve toplumsal olarak) etkilemekte, yönlendirmekte ve şekillendirmektedir. Nitekim değerler, davranışların özünde yer almaktadır. Değerlerin olumlu bir davranışı belirleyeceği gibi gösterilen olumsuz bir davranışta da eksikliğinden veya zayıflığından bahsedilebilir. Otobüste gördüğü yaşlı birine yer veren bir genç saygı, yükünü taşıyamayan birine yardım eden bir birey yardımseverlik, gireceği sınav için sıkı şekilde çalışan bir öğrenci çalışkanlık değerlerinin etkisi altında olduğu söylenebilir. Yine yalan söyleyen bir birey, başkalarına hakaret eden bir öğrenci, çevreye rastgele çöp atan bir yetişkin de birtakım değerlerinin, davranışlarını kontrol edecek bir seviyede edinemediği söylenebilir.